

Čtenářský deník předmětu Politická geografie

Nerovnoměrný rozvoj a politika rozvoje

Graham P. Chapman (2002): The Green Revolution

Obsah:

Thomas Malthus definoval svojí teorii na základě neudržitelného růstu obyvatelstva vzhledem k možnostem půdy. 200 let po této predikci se jeho závěry nepotvrdily a to především díky zlepšením způsobu dopravy a celkovému zefektivnění zemědělství (odolnější plodiny, stroje). Tím však jeho teorie nezapadla a dodnes, pokračujícím růstem počtu obyvatel Země, je stále aktuální. Hledají se proto řešení, jak zajistit dostatečnou produkci s prostorově efektivním umístěním. Socialismus realizoval umělé podpory méně rozvinutým oblastem a kolektivizoval pozemky. Moderní věda se zase zajímá o možnosti funkční změny rostlin směrem k vyšší produkci či vyšší odolnosti. Norman Borlaug tak například vymyslel snížení stonku (dwarf weat), což je pro rostlinu energeticky úspornější a umožňuje jí to přežít v nových, dříve nehostinných prostředích. V letech 1960-90 se zavádí pojem zelená revoluce, která se i realizuje. Zvyšují se tak investice do zemědělství, které se snaží přizpůsobit novým podmínkám. Mnoho zemí je totiž existenčně závislých na stabilitě přírodních podmínek. V prostředí Indie je tak například nutné přizpůsobit rostliny na nenadálé zpoždění monzunu. Výsledky jsou již patrné, když výnosy z rýže v období 1960-90 vzrostly až o 85 %.

Nové investice zvýhodňují větší farmy a zemědělce, kteří na nové technologie dosáhnou. V současnosti však na takové technologie mohou dosáhnout i menší farmáři, což zlepšuje dostupnost a následnou aplikaci environmentálních opatření. Taková situace však platí pouze na trzích vyspělých zemí a chudí lidé jsou tím opět znevýhodněni. Proto jsou vyvíjeny metody na přírodní bázi, které by byly založeny například na větší vnější odolnosti rostlin. Tím budou též rozvojové země vedeny moderním směrem bio-zemědělství. Použití takových technologií bude fungovat také sociálně pro například efektivnější užívání vody a přispěje tak k utvoření nového společenského prostředí.

V blízké budoucnosti lze očekávat nejpozitivnější změny v Číně a Indii, které získají prostor pro novou produkci pro své obyvatele, kterých bude stále, ale již pomaleji, přibývat. Zvýší se mezinárodní obchod na kterém se budou stále nejvíce podílet Rusko a západní Evropa spolu s USA. Optimisté z řad zastánců genetické manipulace věří v rozvoj tohoto směru jako rychlejší varianty prostého křížení rostlin pro efektivnější pěstění. Tím by se mohl vyřešit např. problém zemědělské produkce ze suchých oblastí. Consultative Group for International Agricultural Research je jedním z největších propagátorů genetických modifikací. Kritici se obávají především nepředvídatelných následků, které by mohly plodiny, tímto způsobem upravené, způsobit. Je však zřejmé, že s probíhajícím vývojem obyvatelstva a osídlení je nutno vyvíjet i možnosti zemědělství, tedy především jeho zefektivnění vedoucí k růstu produkce. Snahou je dosáhnout takových zlepšení i na problematických území, jakým je Afrika.

Komentář:

Autor zde popisuje pouze aktuální vývoj ve směřování zelené revoluce. S moderními trendy jak podpořit produkci a efektivní pěstování naprosto souhlasím a nemám žádné aktuální obavy z nepříznivých vlivů na člověka. Problém vidím obecně v šíření takových technologií do méně vyspělých zemí, které nemají na funkční využívání ani ekonomické, ani lidské kapacity a potenciály.

Otázky:

Je reálná obava z GMO potravin?

Je třeba soustředit se spíše na možnosti zvyšování produkce nebo funkční transport technologií?

Pool-Kavana (2006): World Hunger - Twelve Myths

Obsah:

1

Na zemi je dostatek jídla pro všechny, pro chudší země je jen finančně nedostupné, ačkoli jsou samy třeba potravinářskými exportéry.

2

Za hlad nemůže ani tolik příroda jako spíše neefektivní společensko-hospodářská strategie, včetně chybného využívání půd v rozvojových zemích.

3

Na světě není příliš mnoho lidí, aby mohli být uživeny. Nebezpečný je pouze nárůst obyvatelstva v některých chudších lokalitách a kde po vzoru jiných, také rozvojových zemí, musí pochopit, že klíčem k úspěchu (dostatku jídla) je mít méně dětí.

4

Dostatek jídla není ani tolik závislý na enviromentálních snahách současné společnosti. Nejsou to hladovějící země kdo poškozují situaci životního prostředí, ale především nadnárodní korporace vyspělých zemí. Pesticidy jsou v hladovějících zemích používány hlavně na exportní produkt.

5

Zelená revoluce byla pro produkci potravin nesporně prospěšná, ale efektivností výroby vyspělých zemí jen v dlouhodobém horizontu prohloubila rozdíly. Některé země však pozvedla. Nyní je třeba odstartovat novou zelenou revoluci založenou na biotechnologiích.

6

Klíčem k velké produkci nejsou neefektivní velké farmy. Rolníci hospodařící na menší půdě dosahují větší intenzifikace a v celku s ostatními tedy i vyšší produkce.

7

Otázka do jaké míry ovlivňuje volný obchod hlad nemá jasnou odpověď. Volný trh je základem ekonomické společnosti, kterou řídí vláda. A to je fakt, který se nedá lehce změnit či obejít. Vlády vyspělých zemí proto musí rozhodovat o to senzitivněji a ohleduplně.

8

Spornost se projevuje i možností volného obchodu. V takových společenství pak využívají ti více vyspělí, ty méně NAFTA – USA, Mexiko), hlavně na pracovní sílu a jejich půdu.

9

Velké mezinárodní korporace (soukromé, veřejné, dobrovolné) mají velký vliv na hladovějící obyvatelstvo. Svoji velikostí ale roste i jejich neosobnost. Proto je třeba bojovat a pomáhat s naplňováním takových práv vždy a v každé lidské jednotlivosti.

10

Americké dobročinné instituce nepoužívají funkční nástroje na podporu hladovějících oblastí. Používají fráze běžného mezinárodního obchodu a podobně se i chovají, když investují peníze raději na domácí projekty a pro domácí subjekty. Je třeba dislokace financí.

11

Zdání že bychom profitovali na strádání hladovějících je mylné. Pro obživu je stejně tak jako jinde nutná pracovní činnost vydělávající peníze. Pro vymizení hladu je však nutné aby takovou práci fungující na ekonomických základech mohli mít všichni na světě.

12

Na světě nebyla odhalena žádná korelace mezi výskytem hladu a svobody. Například export však nesmí být brán jako projev nesvobody. Svobodu je totiž nutno brát v kontextu s celkem, kde se mám cítit svoboden, tedy např. stát nebo celý svět. Dle toho se pak bude lišit pocit svobody.

Komentář:

Článek jen obecně formuluje možné sporné body v problematice hladu a jeho chápání ve vyspělých státech. Žádná překvapivá východiska však nenabízí a drží se v úzké linii logických daností. Obecně lze proto s názory souhlasit, neb nevytvářejí žádný myšlenkový konflikt.

Otázky:

Jak efektivně zajistit odvrácení nebezpečí hladu?

Jakou roli v této problematice hrají vyspělé státy? Napomáhají řešení či jen zhoršují situaci?

David Slater (2002): Trajectories of Development Theory

Obsah:

Současní autoři se nemohou odtrhnout od již vytvořených teorií a považují historii za ukončenou. Tím se dostávají do situace, kdy je aktuální vývoj jen těžko definovatelný aktuálními nástroji. Všechny nové směry tak nechávají pouze inspirovat starými. Důkazem toho jsou názvy moderních směrů, které jsou pojmenovávány již existujícími názvy směrů s předponou ‚post‘. Ve 20. století však byly považovány za nejdůležitější rozvojové teorie založené na principu kapitalismu na jedné straně a na marxismu na straně druhé. Toto dělení je potřebnější ještě více po rozpadu východního socialistického bloku a nastolení tak nových pořádků a mocenských sil. V tomto případě je největší zodpovědnost uvalena na Spojené státy, které by měly motivovat ostatní k pozitivnímu směřování v aplikacích teorií rozvoje.

Všeobecně západní svět byl vzorem pro rozvoj v zemích méně vyspělých, rozvojových. Takové země se pak inspirovaly ve vývojových tendencích a snažily se je přizpůsobit místní státotvornosti. Tento koncept vycházel ze tří základních principů: respekt k západním trendům, možnost odprostit se od své minulosti ve prospěch nových tendencí a to při rovnosti obou ekonomicko-geografických krajností. Praktickou aplikací byla podpora USA především jihoamerických regionů, kde se snažily o stabilní rozvoj. Proti těmto snahám se však postupně vyvinulo několik místních nacionalistických hnutí, které proces zbrzdily. Neoliberalismus posléze stavěl hlavně na myšlence volného obchodu a možnostech ekonomických subjektů jako rozvojových pólů. Tímto byl podpořen trh a utlačena moc státu zasahovat do dříve ovládaných sektorů. Moderní kompromisní teorií se proto upřednostňoval přístup zdůrazňující rovnováhu mezi oběma sektory.

Marxismus, který reagoval na vykořisťovatelské tendence kapitalistických zaměstnavatelů a centralizaci moci, se zaměřil na třídní boj a faktickou vyrovnanost mezi jednotlivými sociálními vrstvami. Příčinami úpadku potom samotná neefektivnost centrálního řízení, přílišný důraz na politickou a neosobní stránku rozvoje a nadproporcionální podpora dělnického lidu jako základu úspěchu vůči kapitalistickému zřízení. Zářným příkladem takového směřování je potom například vývoj na Kubě.

Pro vývojově vyrovnané scénáře je do budoucna nutné uvažovat více v lokálních souvislostech a při specifičnosti jednotlivých kultur. Velmocenské přístupy nejsou objektivní a svojí nutnou generalizací stírají rozdíly a podporují chybnou obecnost velkých teorií. Další rozvojové teorie jsou proto očekávané především směrem k objektivnosti vůči místním obyvatelům, ohleduplnosti vůči místní kultuře a přirozenému prostředí a přihlédnutí k ekonomické a společenské vyvinutosti.

Komentář:

Rozhodně nemohu s autorem souhlasit ve výkladu ‚svých‘ historických amerických snah o podporu rozvojového světa. Jeví se totiž jako přirozeně lidská a solidární, čemuž se zdráhám uvěřit. Při posuzování marxistické teorie aplikované v socialistických státech mu taktéž, avšak relativně omluvitelně logicky, chybí větší nadhled pro objektivnější zhodnocení dopadů takové teorie na reálný život. Poslední fázi textu mé mírné rozčarování autor umínil výroky, s kterými mohu povšechně souhlasit. Především co se týče individuálního přístupu k budoucímu využití a faktického nastavení teorií pro jedinečné případy. Dle mého názoru totiž není třeba budovat uniformní velko-návody jak se rozvíjet. Je třeba jen vydefinovat základní rámec priorit, moci, možností a omezení a vše ostatní, lokální, přizpůsobit specifičností spravovaného prostoru.

Otázky:

Jak je vnímán socialismus západními státy (Evropou, ale speciálně USA) ?

Je opravdu možné, že by rozvinutý svět podporoval ten rozvojový upřímně a nevypočítavě?

Lze najít paralelu ve vztahu USA k jihu či středoamerickým státům (z historie) a rozšiřování sféry vlivu na blízkém východě (dnes) ?

Peter Bunyard (1997): Tehri - A Catastrophic Dam in the Himalayas

Obsah:

Na řece Bhagirathi v západní části Himalájí je plánovaná výstavba velké přehradní nádrže. Stavba by se uskutečnila v blízkosti města Tehri a postihla by oblast obydlenou 85 000 vesničany. S rozměry 260 metrů na výšku a 45 km (+ 35 km přítoku Bhilanguna) na délku by ji činilo největší nádrží v Asii. Funkčnost takové přehrady by byla zajištěna dodávkami pitné vody a elektřiny do 200 km vzdáleného města Delthi, či využívána k zavlažování a udržení standardu produkce vyplývajícího ze snahy o zelenou revoluci. Proti jsou však někteří místní obyvatelé, kteří se odmítají vzdát svých domovů a odmítají tedy i nabízené kompenzace.

Již projevenou vlastností řeky se navíc zdá být značná sezónní rozkolísanost hloubky toku. Ta je podpořena vykáčením značné části lesa, což negativně ovlivňuje i místní obyvatele ztrácející tak možnosti obživy. Ta je stále obtížnější a proto někteří obyvatelé (muži) odjíždějí za prací do města. Obecně je snaha chránit původní obyvatelstvo před jejím vykořeněním, což by měla být i zdejší situace. Ta však není zcela aktuální, protože ti již svoje původní prostředí

ztratili masivním kácením okolních lesních porostů především v časech nástupu indické nezávislosti.

K původnímu zalesnění se také váže několik legend, podle kterých je například strom dub původem plodnosti, protože se v jeho blízkosti nutně nachází voda. Bez porostů však voda z monzunových dešťů rychle stéká po svahu a nečiní tak očekávaný přínos. Rozpor mezi ponecháním lesa a jeho úplným vykácením pro lidskou stavbu se již objevil v příběhu bishnoiských lidí v konfliktu s jejich králem, který chtěl vykácet jejich les pro stavbu svého paláce. A ačkoli se tento les skutečně vykácel a obyvatelé byli zabiti (protestující ženy) či odejiti (jejich muži), za tuto značnou oběť se na onom místě nakonec les opětovně vysázel. Obyvatelé oblasti Tehri mají i dnes pocit, že musí přinést nějakou oběť, protože jsou přesvědčeni, že les je jejich jediná záchrana. Protestují a vedou proto mnoho diskuzí o znovuzalesnění jejich údolí. Nedostatek lesních porostů a vody s sebou přináší i navazující obtíže v souvislosti se sníženou možností chovu dobytka, zmenšení obdělávané plochy a tedy i snížení produkce. Naděje na změnu je tedy opět, jako v podobném příběhu, na ženách, které se prakticky sami starají o vesnici a o bezděčnou enviromentálnost jejího okolí.

Přehrady slouží především k regulaci toku vůči povodním, zavlažování a výrobě elektřiny. Ne jinak je to plánováno i u přehrady Tehri. Pro její funkčnost by zde však stačilo snížit její výšku a ušetřit tak značnou část jejího okolí. Užitečnost stavby se točí okolo její efektivity v takové velikosti, v jaké je plánována. Celý projekt působí spíše jako globální prestiž než lokální nutnost. Ironií indického prostředí je, že zde žijí relativně vzdělaní lidé se snahou o enviromentální soužití s krajinou, kterou jim však narušují shora řízené projekty. Je proto nutné, aby indiští vesničané získali opětovnou moc nad svým tradičním prostředím a utvářeli ho tak jako po dlouhá staletí, jen s podporou efektivnějších technologií.

Vývoj v otázce prospěšnosti stavby přehrady Tehri byl následující: po krátkém čase byla oblast postižena výrazným zemětřesením, což dalo pádný argument odpůrcům, kteří uspěli u vlády s plánem přehodnocení návrhu stavby. Na něm se skutečně pracovalo, ale projekt byl opět schválen a stavba zahájena. Podpora nevzešla ani ze Světové banky, která se postavila na stranu staveb velkých nádrží.

Komentář:

Autor se nechává příliš unést svým viděním problému. Od začátku článku pracuje s předem jasnou premisou, kterou podporuje zjištěnými a mnou nepopíranými fakty. Očekával bych však komplexnější nastínění situace a v závěru možnost zaujmutí vlastního názoru. Takovým tvůrčím schématem čtenáře od svého prezentovaného názoru spíše odradí. Pro hodnocení faktické stránky chybí více informací, především pak z technické stránky prospěšnosti projektu.

Otázky:

Kde leží hranice mezi hodnotou zachování tradičního prostředí kontra snahou o vytvoření prostoru fungujícího na moderních základech?

Jak velkou moc je správné uložit na bedra státní administrativy při rozhodování za své občany?